

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL časopisu / URL of the journal: <http://www.fpvmv.umb.sk/politickevedy>

Autor(i) / Author(s): Zárecký Pavel
Článok / Article: Náhľad modernej štátovedy na moc a štát / The Outlook of Modern Politics on Power and State
Časopis / Journal: Politické vedy / Political Sciences
Vydavateľ / Publisher: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica

Odporúčaná forma citácie článku / Recommended form for quotation of the article:

ZÁRECKÝ, P. 2012. Náhľad modernej štátovedy na moc a štát. In *Politické vedy*. [online]. Roč. 15, č. 1, 2012. ISSN 1335 – 2741, s. 226 – 231.

Dostupné na internete:

<http://www.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/1_2012/zarecky.pdf>.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu Politické vedy. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

NÁHLED MODERNÍ STÁTOVĚDY NA MOC A STÁT

Pavel Zářecký*

ONDŘIA, P., ŠIMOŇÁK, V.: O práve, štáte a moci, (Základy teórie práva a modernej štátovedy) Praha: Professional Publishing 2011, 222 s. ISBN-CZ 978-80-7431-070-6 ISBN-SK 978-80-89581-01-6

Immanuel Kant v 18. storočí na adresu právnikov poznamenal, že sa po stáročí zabyvajú otázkou, čo je to právo, aniž by boli schopní ho pojmové vymedziť. Od tej doby už uplynula dvä storočia a začali sme tretí a otázka, čo je právo nezmizela, pretože, ako tolik iných, nebola konečne zodpovedená. Je znovu kladená a to nejen právnikmi teoretikmi i praktickými, ale i filozofmi, sociológmi, psychologmi, politológmi, zhrnutka všetmi, ktorí sa právom teoreticky či prakticky zabyvajú. A pretože sa právo po celú dobu života každého osobne dotýka, ať už sa nám to líbi či nikoli, odpoveď na ni sa nevyhne nikdo. S touto otázkou sme téměř každý deň konfrontováni masovými sdělovacími prostředky. Ty však na ni mají povětšinou spolehlivou a jednoznačnou odpověď. Občas už druhý deň je zcela jiná, i když pořád jednoznačná a spolehlivá. Je přirozené, že odpovědi na otázku co je to právo jsou závislé na čase, místě a okolnostech za nichž jsou formulovány. V nemalé míře souvisí s politickou či ideologickou orientací odpovídajícího. V případě profesionálů rozhodující roli hraje, k jaké právní, filozofické, sociologické, ekonomické či jiné škole se hlásí. Stranou nemohou zůstat ani zájmy odpovídajícího. Navzdory různým odpovědím je možné ke všem přistupovat z jednoho hlediska a tou je míra poučenosti o právu.

Pokud výpověď **Immanuela Kanta** budeme chápat tak, že právníci a nejen oni, ale všichni, kteří se právem zabyvají, dosud nenašli konečnou odpověď na otázku, co je to právo, pak bych se k ní bez váhání připojil. Uplynulá dvě storočia na výstižnosti této výpovědi nic nezměnila. Koneckonců je to s odpovědí na

* JUDr. Pavel Zářecký, CSc. působí jako Vedoucí katedry evropských studií, veřejné správy a práva, Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů, Praha, e-mail: zarecky@vip-vs.cz.

otázku, co je to filosofie zcela jiné? Jistě, každý slušný teoretik, který o právu píše, ihned v úvodu práce vymezí předmět zájmu, zdůvodní, proč se přiklání k té či oné definici práva, nebo si pro své účely definuje právo po svém. Nejde tedy o to, že by právníci nedokázali vymezit pojem práva, ale o to, že jejich vymezení je vždy jenom dílčí, nahlíží právo jen z některých z jeho mnoha aspektů. Živé právo se pod rukama neustále proměňuje, brání se jakémukoli spoutání do všezahrnující definice. Sotva se někdy podaří definovat život v jeho úplnosti, proměnlivosti a mnohotvárnosti. A právo je součástí života. Je stejně proměnlivé jako život sám. To jistě není důvodem rezignovat na snahy pojem práva vymezit, zkoumat ho, poznávat jeho projevy a zákonitosti jeho vývoje. Naopak! Je-li právo tak proměnlivé, je naopak zapotřebí znovu a znovu se pokoušet o jeho poznání ve všech jeho četných souvislostech. Pro každou dobu je zapotřebí opakovaně a i nově definovat jeho pojem a obsah, nalézat příčiny jeho, zejména v současnosti, tak častých změn, vytipovat, co je v něm relativně konstantní, relativně neměnné, relativně stálé a co nám dovoluje navzdory rostoucí frekvenci formálních i obsahových změn stále ho nazývat právem. Z tohoto hlediska je třeba přivítat každý pokus o novou odpověď na starou otázku, co je právo a jaká je jeho role v současné společnosti.

Publikace, která má v názvu právo, se nemůže vyhnout definici práva. Autoři se nepokoušejí o nějakou novou všezahrnující originální definici či koncepci práva. Spíše informují o různých pojetích pojmu práva a neváhají upozornit i na přístupy jiných kultur. Velice oceňují, že mladí autoři v Předmluvě píší: *„Predkladaná publikácia nie je formulovaná ako ucelená teória štátu a práva, hoci sme sa usilovali nevynechať ani jednu dôležitú otázku z týchto oblastí. Takéto teórie možno formulovať až z pozície vedeckej autority, tzn. na základe dlhej a plodnej vedeckej činnosti, sprevádzanej uznaním odbornej verejnosti. Ako autori máme pred našim predmetom skúmania dostatok pokory, aby sme si nekládli podobné ciele.“* (s. 10) V soudobé produkci jiných mladých autorů se lze spíše setkat s naprosto opačným přístupem. Pokora v přístupu k předmětu v publikaci pojednaném nijak nesnižuje její kvalitu, spíše naopak. Publikace zaznamenává většinu soudobých podnětů, které do diapazonu soudobé teorie práva vstupují.

Autoři rozvrhli pojednání o právu, státu a moci do sedmi kapitol. V prvé kapitole se věnují rozličným pojetím práva. Samozřejmě se v této kapitole nemohli vyhnout přirozenoprávnímu ani pozitivistickému chápání práva. Pojednání o právním normativním systému implikuje otázky po jeho vztahu k jiným normativním systémům. Není vynechána ani stručná úvaha o vztahu

práva a moci a vztahu práva a spravedlnosti. V části věnované právu jakožto systému autoři rozdělují výklad o něm podle jeho působení na národní, regionální, mezinárodní a nadnárodní úrovni, věnují se tradičnímu dělení práva na právo veřejné a soukromé, hmotné a procesní. V této kapitole též čtenář nalezne základní informace o světových právních systémech a v závěru i informace o vědě o právu.

Kapitola druhá je věnována pramenům práva. Zde se autoři nejprve věnují právní normě, jejím druhům, její struktuře a její působnosti. V další části kapitoly následuje výklad o formálních pramenech práva. Autoři nevynechávají ani roli právních zásad, které řadí mezi další formální prameny práva. Závěr kapitoly je věnovaný otázkám tvorby práva. K výkladu přistupují autoři dle subjektů, které se na tvorbě práva podílejí. Jde o orgány moci zákonodárné, výkonné, soudní a samosprávné. K normotvorbě řadí také derogaci, která je prezentována jako normotvorba negativní. Výklad o formálních pramenech práva by mohl být doplněn úvahou o materiálních pramenech práva. Zde je asi nutné hledat hlavní příčiny proměnlivosti práva, ale též i jeho jisté setrvačnosti, stálosti, která někdy bývá připisována konzervativnímu charakteru práva.

Výklad kapitoly třetí s názvem 'Stát, právo a politika' se navzdory názvu soustřeďuje téměř výlučně na problematiku státu. Právu a politice v této kapitole příliš velká pozornost věnována není. Jistou výjimku tvoří nevelká část věnovaná problematice moci. Čtenář, který by z názvu knihy usuzoval, že se zde dozví něco více o moci, jejich různých formách a projevech, jejím vztahu ke státu a právu, bude zklamaný. Kategorie moci, která je nesporně klíčová pro pochopení fungování práva, státu i politiky je pojednána nadměru stručně. Sotva to lze autorům nějak mimořádně vytýkat. V běžně dostupné literatuře podobného typu není vztahu moci, státu a práva věnována o nic větší pozornost. Je asi logické, že pokud se současná odborná literatura mocí zabývá, věnuje se spíše úloze moci v minulém politickém systému a nikoli státu, právu a moci v systému současném. Zřejmě všechno má svůj čas a své místo. U autorů s politologickým vzděláním jsem očekával o něco větší pozornost věnovanou této problematice. Nepochybně jsem byl ve svém očekávání ovlivněn naší realitou, v níž zejména moc hraje větší roli, než to odpovídá prostoru, který je jí ve výkladu o státu a právu vyhrazen.

Problematika státu včetně problematiky moci zaujímá v celé knize něco kolem 34 stran. Rozsah kapitoly třetí tak plně nekoresponduje s podtitulem publikace, který zní „Základy teórie práva a modernej štátovedy“. Moderní štátovedě ve srovnání s právem je v publikaci věnována mnohem menší

pozornost než výkladu práva. Následující kapitoly jsou už opět zaměřeny na právní problematiku. Autoři se tak shodují s většinovým trendem, který se prosazuje ve studijních programech většiny vysokých škol právního i jiného společenskovědního zaměření a promítá se i do textu většiny vysokoškolských učebnic. Problematika teorie státu, dříve státověda je upozaděna. Je povětšinou ponechána výkladu politologů. Snad právě u této kapitoly je namístě upozornit, že o právu, státu a moci autoři pojednávají především z hlediska teorie práva. Tomu také odpovídá skutečnost, že právu, s výjimkou pojednávané kapitoly, jsou zasvěceny všechny zbývající stránky recenzované publikace. V této souvislosti nemohu nezmínit poznámku autorů uvedenou už na str. 24, v níž uvádějí, že mnozí autoři neváhají konstatovat, že jsme svědky postupného oddělování dříve neoddělitelných pojmů státu a práva.

Kapitola čtvrtá obrací pozornost čtenáře k problematice interpretace a aplikace práva, včetně argumentace, kterou právo připouští. Řazení výkladu v této kapitole je logické. Nejprve se pojednává o metodách interpretace práva, na to navazuje výklad o právní argumentaci, argumentaci, kterou právo připouští a vše ústí do výkladu o aplikaci práva. Interpretace práva předchází jeho aplikaci. Bez správné interpretace, včetně právně přípustné právní argumentace, není správné aplikace. I nesprávná aplikace práva vyžaduje jeho interpretaci a nějakou argumentaci. Která aplikace a právní argumentace je správná ostatně zhusta bývá předmětem diskuse nejen renomovaných právníků, ale občas i laické veřejnosti. Ostatně aplikace práva by nikdy neměla být tajuplnou kuchyní v níž léčivé lektvary vaří jen zasvěcenci.

Kapitoly pátá, šestá a sedmá pojednávají o právním vztahu. Nejprve o struktuře právního vztahu, pak o subjektech právního vztahu, na něž navazuje pojednání o jednání subjektů právního vztahu. Výklad o právní subjektivitě právnických osob se opírá o fikční teorii. Autoři rozlišují dva předměty právního vztahu. Předmětem každého právního vztahu je chování, jednání lidí. Skrze jednání lidé vstupují do společenských vztahů, z nichž některé jsou předmětem právní regulace, jsou předmětem právních vztahů. Sekundárním předmětem je pak všechno, čeho se jednání subjektů týká, tedy konkrétní věci, práva a jiné hodnoty, ke kterým se práva a povinnosti subjektů vztahují. Předmětem právního vztahu dle těchto kritérií tak jsou osobní práva, věci, práva a oprávněné zájmy a výsledky tvořivé duševní činnosti.

V předmluvě k publikaci autoři uvádějí, že při psaní knihy sledovali několik vzájemně souvisejících cílů. Prvým cílem bylo poskytnout zájemcům o společenské vědy základní poznatky o politicko-právních institutech. Druhým cílem bylo obeznámit čtenáře se způsoby, jakým se po tisíciletí právo a politika analyzovaly, jakož i s výsledky těchto analýz. Třetím cílem bylo přispět k odstranění stavu právní pologramotnosti ve společnosti a čtvrtým, nejvíc ambiciózním cílem, bylo přispět k odborné diskusi a možná ji i vyvolat. Nemohu než konstatovat, že první cíl autoři naplnili. Publikace je zasvěceným informátorem o základních otázkách teorie práva. Z pochopitelných důvodů autoři počítají se čtenáři, kteří se zajímají o společenské vědy, její informační hodnota pro všechny zajímaví se o věci veřejné je však nepřehlédnutelná. Na tom nic nemění skutečnost, že mnozí z právních profesionálů by výklad rozšířili o tu, či jinou otázku, zejména pokud odpovídá jejich specializaci.

Druhý cíl je formulován mimořádně ambiciózně. Předložená publikace ho sotva mohla zcela naplnit. Už její rozsah nedovoluje seznámit čtenáře se způsoby a výsledky analýz práva a politiky, jak byly po tisíciletí provozovány. Pozornost, kterou autoři věnují historickým přístupům k právu, však rozsahu publikace odpovídá. K pochopení vývojových trendů práva v rámci výkladu o základech práva je naprosto dostatečná. Domnívám se, že míru naplnění druhého cíle nelze poměřovat jen jeho formulací vytrženou ze souvislosti, ale jedině v kontextu celého výkladu. Pak lze i druhý cíl považovat za naplněný a za takový ho považuji i já.

Dosažení třetího cíle lze hodnotit ze dvou hledisek. Jedním je kvalita publikace v porovnání s jinými podobnými publikacemi. Jinými slovy, jde o její potenciál, schopnost oslovit právně pologramotného čtenáře. Ten je dán jednak obsahem publikace a jednak formou jíž je potenciální právně pologramotný adresát oslovován. Pokud jde o obsah nemám o publikaci žádné pochybnosti, pokud jde o formu oslovení je třeba konečný soud ponechat na čtenáři.

Čtvrtý cíl, zejména v konfrontaci s cílem třetím (autoři zdůrazňují vzájemnou souvislost cílů), ve mně vyvolává ambivalentní pocity. Existuje sice pár publikací určených právně pologramotným čtenářům, které vyvolaly odbornou diskusi, ale v posledních dvaceti letech jsem žádnou takovou nečetl, ani o žádné neslyšel. Recenzovaná publikace přece jen najde spíše čtenáře v odborných kruzích, než mezi právně pologramotnými zájemci. Najít čtenáře v odborných kruzích je pro začínající autory velký úspěch. Vyvolat odbornou diskusi v době, kdy se zdá, že je více autorů než čtenářů, je snad ještě větší úspěch. Autorům bych přál, aby snížili právní pologramotnost čtenářů i vyvolali

odbornou diskusi.

V závěru recenze čtenář očekává celkové hodnocení recenzované práce. V úvodu jsem konstatoval četnost přístupů k výkladu práva, kterou autoři registrují a správně zdůrazňují. Současně jsem poznamenal, že navzdory četnosti přístupů k výkladu práva lze jejich přínos hodnotit z jednoho společného hlediska, a tím je míra poučenosti, se kterou vykladači práva k právu přistupují. Oba autoři jsou profesionálové a očekávaná míra jejich poučenosti tomu musí odpovídat. S radostí mohu konstatovat, že publikace vykazuje vysokou míru profesionality obou autorů. Jejich text je důkazem, že základní problematiku teorie práva zvládli na úrovni odpovídající současnému stupni poznání. Publikace, jak z hlediska obsahového, tak i formálního je zpracována kvalitně, dobře se čte a bude přínosem pro každého, kdo se chce seznámit se základy právní teorie. Poučení v ní naleznou nejen zájemci o jiné obory poznání, ale i ti, kteří se profesionálně chtějí věnovat právu, a to jak teoreticky, tak i prakticky.